МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра мовної та психолого-педагогічної підготовки

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістр
зі спеціальності 053 «Психологія»
за освітньою програмою «Практична психологія»
на тему «Психологічне благополуччя як професійно-особистісний ресурс життєздатності українських юристів в умовах психологічної акультурації»

Виконавець:
здобувачка 2(6) курсу 12 групи
факультету ЦЗФН
Терзі Тетяна Олександрівна_____
(прізвище, ім'я,по батькові) /підпис/

Науковий керівник:
к.пед. н., ст.викладач
(науковий ступінь, вчене звання)
Чусова Ольга Миколаївна_____
(прізвище,ім'я,по батькові) /підпис/

Одеса-2024

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Події 24 лютого 2022 року змінили життя населення України, відбилися на всіх соціальних явищах та процесах: негативні соціально-економічні зміни, складність соціальної реальності, виникнення неспроможності особистісного контролю та підвищеного ризику фізичного знищення, обмеження матеріально-соціальних ресурсів, терор повної свободи, наявність ситуації невизначеності та втрати сенсу існування в певному територіальному просторі, зниження передбачуваності та прогнозованості життєвих ситуацій, деформація моральних засад та ціннісних орієнтацій. Війна актуалізувала виникнення дисбалансу на всіх рівнях соціальної взаємодії особистості та суспільства, що спричинило явища вимушеної міграції українських громадян на територію інших держав.

Аналіз наукових студій із проблеми психології міграції уможливив встановити, що існує об'єктивна суспільна значущість психологічного трансформування комфортного життєвого простору для вимушених біженців та аналізу ресурсів їх життєздатності в умовах вимушеної міграції. Разом з тим простежується дефіцит вітчизняних досліджень, присвячених аналізу ресурсів професійної життездатності.

У сучасних дисертаціях помітно зростає інтерес до проблем, пов'язаних з емоційною стабільністю та психологічним благополуччям. Незважаючи на численні теоретичні та емпіричні дослідження особливостей життєздатності та психологічного благополуччя відсутні наукові розвідки щодо аналізу психологічного благополуччя як ресурсу життєздатності в складних умовах життєдіяльності.

Актуальність проблеми, її недостатнє теоретичне та практичне вивчення зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи «Психологічне благополуччя як професійно-особистісний ресурс життєздатності українських юристів в умовах психологічної акультурації».

Мета дослідження полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні психологічне благополуччя як професійно-особистісний ресурс життєздатності українських юристів в умовах психологічної акультурації

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психологічні аспекти адаптації мігрантів у процесі акультурації.
2. На основі аналізу науково-психологічної літератури з'ясувати ступінь розробленості проблеми життєздатності українських юристів в умовах міграції.
3. Науково обґрунтувати сутність та структуру психологічного благополуччя як професійно-особистісного ресурсу життєздатності українських юристів в умовах акультурації.
4. Обґрунтувати обрані методики емпіричного дослідження психологічного благополуччя.
5. Описати і проаналізувати результати емпіричного дослідження.

6. Розробити соціально-психологічний супровід фахівців юридичної сфери в умовах акультурації та оцінити його ефективність.

Об'єкт дослідження: життєздатність українських юристів в умовах психологічної акультурації.

Предмет дослідження: психологічне благополуччя як професійно-особистісний ресурс життєздатності українських юристів в умовах психологічної акультурації

Для вирішення поставлених завдань у роботі використано такі методи дослідження: *теоретичні:* аналіз наукової літератури з метою визначення й теоретичного обґрунтування проблеми психологічного благополуччя як ресурсу життєздатності; синтез, узагальнення, систематизація для теоретичного тлумачення психологічного благополуччя як особистісно-професійного ресурсу українських юристів; *емпіричні:* діагностичні (анкетування, опитувальник, психодіагностичні методики), формуючий експеримент; *статистичні* методи для опрацювання отриманих даних і встановлення кількісної залежності між досліджуваними явищами й процесами – методи математико-статистичного аналізу та обробки даних: кількісний та якісний аналіз результатів дослідження з метою узагальнення даних експериментальної роботи, методи математичної статистики, зокрема t-критерій Стьюдента для виявлення статистичної значущості отриманих результатів.

Експериментальна база дослідження. В емпіричному дослідженні прийняли участь 52 респонденти – українські юристи–вимушені переселенці, які проживали в європейських країнах.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні методики діагностики рівнів психологічного благополуччя юристів – вимушених мігрантів та авторської програми соціально-психологічного супроводу фахівців юридичної сфери в умовах акультурації. Матеріали дослідження можуть бути використані при підготовці навчальних курсів з дисциплін «Етнопсихологія», «Психологія ідентичності», «Психологія особистості», «Соціальна психологія».

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати магістерської роботи висвітлено у тезах доповіді на VI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Наукові дослідження та методика їх проведення: світовий досвід та вітчизняні реалії» (Болонья-Вінниця, 15 листопада 2024 р.).

Структуру та обсяг магістерської роботи представлено вступом, трьома розділами, висновками до кожного з розділів, загальними висновками, списком використаних джерел (113 найменувань). Робота містить 7 додатків на 36 сторінках, 28 таблиць, 3 діаграми та 2 рисунка. Загальний обсяг основного тексту – 99 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну і методи дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження проблеми психологічного благополуччя як професійно-особистісного ресурсу життєздатності українських юристів в умовах акультурації» розглянуто психологічні аспекти адаптації мігрантів у процесі акультурації, здійснено аналіз психологічної акультурації та життєздатності українських юристів в процесі акультурації, розглянуто моделі інтеграційних стратегій поведінки мігрантів в процесі адаптації до нового соціального середовища, обґрунтовано життєздатність як життєве та професійне самоздійснення, проаналізовано внутрішньо-професійну та зовнішньо-професійну форму життєздатності особистості, з'ясовано сутність психологічного благополуччя в різноманітних підходах та психологічного благополуччя українських юристів – вимушених мігрантів як їх як професійно-особистісного ресурсу в умовах акультурації, виокремлено компоненти життєздатності та складові психологічного благополуччя українських юристів в умовах психологічної акультурації, описано структуру та види психологічного благополуччя особистості.

У другому розділі «Емпіричне дослідження психологічного благополуччя українських юристів» обґрунтовано вибір психодіагностичних методик, здійснено аналіз та обговорення отриманих результатів констатувального експерименту.

У третьому розділі «Експериментальна програма щодо підвищення психологічного благополуччя фахівців юридичної сфери» розглянуто програму соціально-психологічного супроводу фахівців юридичної сфери в умовах акультурації та експериментально перевірено ефективність її впровадження.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі наведено теоретико-методологічний аналіз й емпіричне дослідження психологічного благополуччя як професійно-особистісного ресурсу життєздатності українських юристів в умовах психологічної акультурації. Аналіз джерел зумовив визначення багатоаспектності проблеми та дозволив констатувати відсутність спеціальних наукових розвідок проблеми. Проведене дослідження дало змогу сформулювати основні висновки.

1. Проаналізовано психологічні аспекти адаптації мігрантів у процесі акультурації. Зазначено, що психологічна акультурація як багатоаспектне явище адаптації до нових культурних норм, цінностей і способів взаємодії, збереження власної культурної ідентичності або її трансформація, а також формування психологічної стійкості в умовах міжкультурної взаємодії спричиняє позитивні та негативні зміни в когнітивній, емоційній і поведінковій сферах особистості. В процесі акультурації виникають наступні феномени: акультураційні аттитюди, зміни поведінки, акультураційний стрес (явище «культурного шоку»).

Охарактеризовано 4 інтеграційні стратегії поведінки мігрантів: адаптивність до культури більшості, мультикультуралізм, стратегія «Маневрування ідентичності», стратегія «Колективні акції щодо збереження

спадщини». Встановлено стратегії подолання негативних наслідків акультурації: ізоляція (геттоізація), асиміляція, проміжний варіант, часткова асиміляція, колонізація. Українці-біженці, які вимушено перебувають за кордоном мають найнижчий показник суб'єктивного благополуччя.

Визначено акультурацію українських юристів вимушених мігрантів як зміни у психології фахівців правничої сфери, які характеризуються трансформацією рольової поведінки, ціннісних орієнтацій, соціальних настанов особистості.

2. Констатовано різноманітні уявлення щодо сутності життєздатності особистості: розглядається як адаптаційний ресурс у формі енергетичного потенціалу задля подолання життєвих труднощів; співвідноситься з психічною властивістю або здібністю, обґрунтовується як інтегративна характеристика індивіда щодо можливості відновлюватися після критичних ситуацій в житті; визначається як успішна адаптаційна поведінка в умовах стресогенності життя.

Схарактеризовано життєздатність українських юристів як здатність до самовизначення, самостійного вибору свого життєвого шляху, організації власної життєдіяльності в умовах вимушеної міграції. Життєздатність визначено як життєве та професійне самоздійснення, що включає наступні форми: внутрішньо-професійну (професійне самовдосконалення, спрямоване на формування професійно важливих компетентностей); зовнішньо-професійну (досягнення значущих здобутків у різних аспектах професійної діяльності). Життєздатність юристів в умовах акультурації окреслюємо як інтегративну здатність збереження своєї ідентичності в життєвому самоздійсненні, детерміновану вимогами нового соціального середовища; як здатність до самовизначення, самостійного вибору свого життєвого шляху, організації власної життєдіяльності в умовах вимушеної міграції.

3. Обґрунтовано психологічне благополуччя в рамках системно-холістичного підходу як власні особистісні переживання в процесі самоідентифікації, пізнання цілі та сенсу життя, які присутні у всіх видах життєздатності та виникають у соціальній взаємодії та значущих аспектах професійної діяльності. Обґрунтовано трикомпонентну структуру психологічного благополуччя: емоційна складова регулює життєздатність людини, пізнавальна – оцінює, а конотативна – допомагає пристосуватися до змінних умов середовища.

Розглядаємо психологічне благополуччя як професійно-особистісний базисний ресурс життєздатності юристів – багатовимірне явище, концептами якого є складові елементи, що інтегрують результативність професіонала на різних рівнях організації життєдіяльності: особисте благополуччя – показник ступеню спрямованості особистості на реалізацію позитивного самоздійснення (превалювання осмисленості та високої якості життя, позитивної мотиваційної залученості та самосприйняття, задоволеності, особистісного зростання, ефективного функціонування у міжособистісних стосунках); професійне благополуччя – інтегральний показник особистісного вектору щодо здійснення професійного функціонування (позитивна

психологічна настанова щодо професійної діяльності; прагнення до розкриття свого потенціалу, задоволення потреби у професійній самореалізації, фінансової безпеки; відчуття професійної референтної спільності; компетентність, професійна самоефективність).

4. Розроблено методику діагностування рівня психологічного благополуччя українських юристів як професійно-особистісного ресурсу їх життєздатності в умовах психологічної акультурації. Для діагностування обрано методики: авторську анкету «Психологічне благополуччя юристів: вплив акультурації», опитувальник «Індекс благополуччя ВООЗ-5» (адаптація Л. Карамушки, К. Терещенко, О. Креденцер), методику «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БІБІСІ» (адаптація Л. Карамушки, К. Терещенко, О. Креденцер), методику «Когнітивні особливості суб'єктивного благополуччя (КОСБ-3)», опитувальник професійного самоздійснення (О. Кокун).

5. Побудовано та апробовано програму соціально-психологічного супроводу фахівців юридичної сфери в умовах акультурації, яка передбачала наступні напрямки: психологічний супровід – індивідуальні та групові консультації з психологами; використання когнітивно-поведінкових технік для подолання акультураційного стресу; розвиток міжкультурної компетентності – ознайомлення з культурними особливостями клієнтів/партнерів, тренінги з адаптації до міжкультурного середовища; професійну підтримку – формування навичок вирішення конфліктів у міжкультурному середовищі, навчання інструментам ефективної комунікації; соціально-психологічна інтеграцію – створення простору для професійного спілкування та обміну досвідом, організацію заходів для зміцнення соціальної підтримки серед фахівців.

Використовувалися індивідуальні форми взаємодії з юристами, референтними групами: індивідуальні психотерапевтичні сеанси, психологічне консультування, інтерактивні бесіди, аналіз кейсів, тематичний проект «Підтримка серця і розуму: інструменти для благополуччя», майстер класи, віртуальні консультації, відеолекторій «Соціально-психологічна підтримка юриста», використання різновидів онлайн-курсів в мережі інтернет, чат-боти і мобільні додатки для підтримки психологічного благополуччя.

Підготовлено та апробовано тренінг «Баланс між роботою та особистим життям: шлях до гармонії та психологічного благополуччя» з метою сприяння формуванню в юристів навичок підтримки психологічного благополуччя, розвитку професійної стійкості та оптимізації балансу між роботою та особистим життям у нових професійних умовах.

6. Аналіз результатів експериментальної роботи засвідчив позитивну динаміку рівнів психологічного благополуччя. Зокрема, після проведення формувального етапу експерименту високого рівня благополуччя досягли 31 % респондентів ЕГ (було 15 %), середнього рівня – 50 % досліджуваних ЕГ (було 31 %), низького рівня – 19 % юристів ЕГ (було 54 %). Несуттєво збільшилася кількість респондентів контрольної групи, у якій виявлено

високий рівень благополуччя – 15 % юристів (на констатувальному етапі – 12 %), середній рівень – 38 % осіб (було 35%). Низький рівень зафіксовано в 46 % респондентів КГ (до експерименту – 54%).

Для визначення достовірності отриманих результатів у процесі експериментальної роботи використано t-критерій Стьюдента.

Отже, аналіз результатів діагностики рівня психологічного благополуччя українських юристів в умовах акультурації проведений на заключному етапі дослідно-експериментальної роботи, виявив позитивну динаміку змін у респондентів експериментальної групи, який дозволив дійти висновку, що запропонована програма соціально-психологічного супроводу фахівців юридичної сфери в умовах акультурації ефективно працює.

Положення, розглянуті в магістерській роботі не вичерпують усіх аспектів досліджуваної проблеми. У перспективі подальшого дослідження необхідно зосередити увагу на специфіці гендерного аспекту вищезазначеної проблематики.